

Antakya'nın Deprem Öyküsü

Antakya's Earthquake Story

Şen YÜKSEL¹

Gönderilme Tarihi: 15.12.2023 - Kabul Tarihi: 21.12.2023

Özet

Antakya, Anadolu'nun eski yerleşim merkezlerinden biri olan Hatay ilinin merkez ilçesidir. Somut ve somut olmayan kültürel miras bakımından değerli imgelere sahip olan Antakya, tarihi boyunca her dönem önemli bir kent olmuştur. 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerindeki Kahramanmaraş depremlerinden en çok etkilenen yer Antakya olmuş; insan ve bina kayıpları büyük boyutlara ulaşmıştır. Tarihinde de yıkıcı depremler geçirmiş olan Antakya, her defasında yeniden kurulmuştur. Günümüzde, depremin üzerinden geçen on aylık süreç içinde, kent ve kentliyi yeniden yaşama döndürmek için çalışmalar yapılmaktadır. Çalışmaların geldiği durumda, bir karmaşa ve belirsizliğin olduğu görülmektedir. Yıkımın büyük olması karmaşayı arttırmakta ancak acilen kent ve kentliler için doğru çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Makalede, Antakya'nın dünya tarihi açısından önemi vurgulanarak deprem öncesi ve sonrasındaki durumu anlatılmaya çalışılacaktır. Amaç; bilimsel veriler altında doğru noktalara dikkat çekerek farkındalık yaratmaktır. Çalışmada; gözlem, görüşme ve literatür araştırması yöntemi kullanılmaktadır. Yapılan ve yapılmayanları ortaya koyarak Antakya'nın kültürünü ve kültürel varlıklarını kaybetmeden yeniden inşası için veriler elde edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Çevre, Deprem, Kültürel miras.

Abstract

Antakya is a central district in the Hatay province and is one of the oldest settlement centres in Anatolia. Throughout its history, Antakya has been an important city and has valuable tangible and intangible cultural heritage. On 6 February and 20 February 2023, Antakya was greatly affected by the Kahramanmaraş earthquakes, resulting in significant human and building losses. Antakya has a history of devastating earthquakes and has been rebuilt each time. Efforts are being made to revive the city and its inhabitants ten months after the earthquake. The current situation is marked by confusion and uncertainty due to the magnitude of the destruction. It is urgent to find the right solutions for the city and its inhabitants. This article highlights the significance of Antakya in world history and explains its situation before and after the earthquake. The objective of this study is to raise awareness by highlighting the relevant scientific data. The research methodology employed includes observation, interviews, and literature review. The study aims to induce to gather data for the reconstruction of Antakya while preserving its cultural heritage by identifying what has been done and what still needs to be done.

Keywords: Antakya, Environment, Earthquake, Cultural heritage.

Atıf: Yüksel, Ş. (2023). Antakya'nın deprem öyküsü. *Modular Journal*, 6(2), 102-106.

¹ İstanbul Beykent Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü, senyüksel@beykent.edu.tr | ORCID: 0000-0002-0827-3930

Antakya, Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan Hatay ilinin merkez ilçesidir. Kent, Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağı'nın etekleri arasına kurulmuş, zaman içinde Asi Nehri'nin diğer tarafına doğru büyümüş, son 20 yıl içinde de kontrolsüz bir yapılaşma ile sınırlarını zorlamıştır. Ancak, kent merkezi kimliğini korumuştur. Sayıları giderek azalan güçlü kimlik öğelerine sahip kimlikli bir kent olmayı sürdürmüştür. Geçmişten gelen katmanlar arası kültürel sürekliliği devam etmiştir. Tarihi yaşam bulguları 40.000'li yıllara uzanan Antakya'da çeşitli uygarlıklar barınmış ve kente izlerini bırakmışlardır (Tablo 1). Roma Dönemi'nde, imparatorluğun üçüncü büyük kenti olmuştur. Kent içinde ve Antakya Müzesi'nde her döneme ait buluntuları görmek mümkündür. Tarihsel süreçte, konumu itibarıyla İpek ve Baharat Yolları'nın geçiş noktası olmuştur. Farklı kültürlerin etkisiyle kentin kültürü de zenginleşmiş; somut kültürel değerler yanında somut olmayan kültürel değerler açısından da önemli değerlere sahip olmuştur. Anadolu'nun ilk camii Habib-i Neccar Camii ve ilk kilise olarak bilinen, haç yeri olarak kullanılan St. Pierre Kilisesi buradadır. Kentte günümüze kadar gelen yaşanabilir sivil mimari örnekleri daha çok Osmanlı ve Fransız dönemindeki yapılarıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1918 yılından 1938 yılına kadar 20 yıl Fransız mandası olan kentte, bu döneme ait çok sayıda yapı inşa edilmiştir (Hatay Valiliği). 1938 ve 1939 yılları arasında bağımsız Hatay Devleti olarak yaşamını sürdüren kent, Mustafa Kemal Atatürk'ün desteği ve halkın çabalarıyla 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır. Antakya'da, tarihinden bu yana farklı din ve mezheplerin bir arada, saygı ve hoşgörüle yaşamaları, kenti değerli kılan önemli kültürel miras ögesidir.

Tablo 1. Tarihsel süreçte Antakya (Yüksel, 2021)

M.Ö. 43000-M.S. 333	M.S. 333-M.S. 1516	M.S. 1516-1918-1938-1939→
Paleolitik Çağ	Helenistik Dönem	Osmanlı Dönemi (1516-1918)
Epipaleolitik Çağ	Seleukos Krallığı	Fransızlar Dönemi (1918-1938)
Neolitik Çağ	Roma Cumhuriyeti	Hatay Devleti (1938-1939)
Kalkolitik Çağ	Roma İmparatorluğu	Türkiye Cumhuriyeti (1939 →)
Erken Tunç Çağı	Doğu Roma	
Orta Tunç Çağı	İslami Dönem	
Geç Tunç Çağı	Doğu Roma	
Demir Çağı	Selçuklu İmparatorluğu	
Arkaik Dönem	Antalya Haçlı Prensligi	
Klasik Dönem	Memlûkler Dönemi	

Jeolojik olarak Amanos Dağları'nın çevresinde konumlanan kent; Ölü Deniz, Doğu Anadolu ve Kıbrıs faylarının etkisi altındadır. Kentte diri faylar mevcuttur ve alüvyon zeminde kuruludur. Bu nedenle, tarihsel süreç içinde Antakya'da çok sayıda yıkıcı depremler olmuştur. Yazılı kaynaklardan ve dijital fotogrametri yöntemleriyle yapılan ölçümlerden de anlaşıldığı gibi kent defalarca yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir.

Özellikle 115, 458, 526, 588, 848, 1114, 1170, 1407, 1759, 1822, 1872 depremleri, 7 şiddeti ve üstü olmuştur (Kaya & Kıyılı, 2009). Daha yakın tarihlerde; 1921 ve 1940 yılları arasında hafif şiddette 8 tane, 1951 ve 1981 arasında da 7 tane hasarsız deprem olmuştur. Ancak 22 Ocak 1997 Hatay depremi, binalarda önemli çatlaklara yol açmıştır. 22 Ocak 1997 Hatay depremi ve 27 Haziran 1998 Ceyhan-Misis depremlerinin muhtemel bir deprem serisinin hazırlık evresini temsil edebileceği konusunda bilim insanlarının teknik raporları ve makaleleri yayımlanmıştır (Demirtaş, 1997). 2021 yılında Jeoloji Mühendisleri Odası Deprem Danışma Kurulu'nun 'Fay üzerinde yaşayan ketlerimiz: Hatay Raporu' yazısında da kentin diri fay üzerinde olduğu konusunda uyarı yapılmıştır.

Ancak, yapılan çalışmalar ve kentin tarihindeki depremler son yıllarda göz ardı edilmiştir. Yatayda ve düşeyde gelişen, Antakya kültürüne ve fiziksel çevresine uyumsuz yapılaşma, nüfus artışıyla birlikte kentin çeperlerine doğru hızla yayılmıştır.

6 Şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş depremleri en çok Antakya'yı etkilemiş, kentte büyük bir yıkım yaşanmıştır. Ardından 20 Şubat 2023 tarihindeki Hatay depremi, yıkımı artırmış; insan ve bina kayıpları büyük boyutlara ulaşmıştır. Hâlâ enkaz kaldırma çalışmalarının devam etmesi ve kayıpların net olarak saptanamaması nedenleriyle kesin sonuçlar verilmemekle birlikte, 50 bin üzerinde can kaybı olduğu söylenmektedir. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu'na göre; Hatay'da mesken, işyeri, kamu ve diğer 406.849 yapının hasar gördüğü belirtilmiştir. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'nün 06.02.2023 tarihli, 7,7 Mw 'Kahramanmaraş-Pazarcık Depremi Hatay Hasar Tespit Tablosu'nda da depremde yıkılan bina sayısı 13.383 olarak belirtilmiştir. Bu kadar büyük yıkımın ardından kentte barınma, sağlık, ulaşım sorunlarına elektrik, su ve alt yapı gibi sorunlar da eklenince, deprem bölgesinden diğer kentlere göç başlamıştır. Deprem sonrasında, T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) verilerine göre; 560 bin kişi Hatay'dan ayrılmıştır. Ancak aidiyet duygusu yüksek olan Antakyalılar, koşulların düzelmesi durumunda geri döneceklerini söylemekte ve dönmeye başlamaktadır.

Depremi ardından, Antakya'ya yardım ve kenti yeniden ayağa kaldırmak gibi ortak bir amaç etrafında toplanan, yurt içi ve yurt dışı katılımlı 40 civarında sivil toplum platformu kurulmuştur. Platformlar, ortak veya tek olarak; depremleneler, kent ve çevre için her konuda destek ve bilgi paylaşımı yaparak çalışmalarını sürdürmektedirler.

Depremi üzerinden geçen 10 aylık süre içinde Antakya'daki durumu insan, kent ve çevre başlıkları altında değerlendirmek mümkündür.

Kentte yaşayan halkın ihtiyaçları ve yaşam koşulları, henüz istenilen düzeye gelememiştir. Barınma, sağlık, hijyen, su, aydınlatma, alt yapı ve güvenlik konularında sorunlar vardır. Salgın hastalıklar, hijyen koşullarının yetersizliği sonucunda artarken; tedavi olanakları da kısıtlı kalmaktadır. Kent içi ulaşım, toplu taşımanın yetersizliği, özellikle çalışanları ve öğrencileri zorlamaktadır. Sağlam konut, sağlam zemine sahip arsa ve inşaat malzemelerindeki suni fiyat artışları, kentte yaşayan insanların barınma sorunlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Deprem sonrasında özellikle İskenderun,

Antakya ve Samandağ ilçelerindeki zemin çökmesi nedeniyle, çadır ve konteynerde kalanlar şiddetli yağmurlardan etkilenmektedirler.

Kentin yeniden inşa edilmesi için planlama çalışmaları yapılmaktadır. Farklı disiplinlerden yerli ve yabancı danışmanlardan oluşan proje ekibi, kentin yeniden inşası için platformlar ve yerel halk ile görüşmeler yapmaktadır. Kentine bugüne kadar sahip çıkmış; çok kültürlü yaşamı kesintisiz sürdürebilmiş kentli, doğal olarak planlamanın her aşamasında yer almak istemektedir. Kentli, kenti canlandırmaya çalışmakta; kimlik ve kültürünü kaybetmeden yeniden inşa için çabalamaktadır. Kentin önemli alışveriş alanı olan Uzun Çarşı'da dükkanlar açılmaya başlamıştır.

Hatay ve çevresi; hava, su ve toprak açısından oldukça verimli, temiz kaynaklara sahiptir. Depremin ardından, gerek enkaz kaldırma ve ayrıştırma yöntemleri, gerekse moloz döküm yerlerindeki dikkatsizlikler, insanlara ve kaynaklara zarar vermektedir. Çevre kirliliği; suya, havaya ve toprağa karışmaktadır. Türkiye ölçeğinde; turunçgil üretiminin %21'i, pamuğun %12'si, havucun %11'i ve zeytinin de %8'inin Hatay ilinde üretildiği göz önüne alındığında, durumun ciddiyeti görülmektedir.

Sonuç olarak; Antakya'da büyük bir yıkım yaşanmıştır. Asrın felaketi olarak adlandırılan bu boyuttaki bir depremin ardından insan, kent ve çevre ölçeğinde elbette yetersizlikler, belirsizlikler olacaktır. Ancak bilimin ve teknolojinin olanaklarını kullanarak disiplinler arası planlı bir çalışmayla tüm bu sorunları çözmek mümkündür.

Antakya'da, tarihinden bu yana katmanlar arası kültürel süreklilik kesintiye uğramamıştır. Antakyalılar, kentine ve kültürüne her zaman sahip çıkmış ve çıkmaktadırlar. Kent, tarihinde olduğu gibi, günümüz teknolojisi ile daha güvenli olarak yeniden inşa edilecektir.

Acele etmeden, halkın istek ve ihtiyaçlarını gözeterek, demografik yapıyı bozmadan, somut ve somut olmayan kültürel değerleri koruyarak, fiziksel ve doğal koşullara uygun inşa edilecek kent, eski ruhunu da yakalayacaktır.

Yazarın Katkı Oranı

Sıra	Adı soyadı	ORCID	Yazıya katkısı*
1	Şen YÜKSEL	0000-0002-0827-3930	1, 2, 3, 4, 5
*Katkı bölümüne ilgili açıklamanın karşılığına gelen rakam(lar) yazılmıştır.			
1. Çalışmanın tasarlanması 2. Verilerin toplanması 3. Verilerin analizi ve yorumu 4. Yazının yazılması 5. Kritik revizyon			

Çatışma Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve/veya finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Bayülke, N. & Demirtaş, R. (1997). *22 Ocak 1997 Hatay depremi raporu*. Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi yayınları.

Demirtaş, R. (1998). *27 Haziran 1998 Ceyhan-Misis, 22 Ocak 1997 Hatay depremleri: Doğu Anadolu Fayı yakın bir deprem serisinin hazırlık evresinde mi?*. Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi yayınları. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1760303>.

Jeoloji Mühendisleri Odası, (2021). *Hatay'ın depremselliği*. Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından hazırlanan 08.02.2021 tarihli rapor". https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/13b431eb47cf5fe_ek.pdf.

Jeoloji Mühendisleri Odası, (2021). *Hatay'ın depremselliği*. Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından hazırlanan 08.02.2021 tarihli rapor". https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/13b431eb47cf5fe_ek.pdf.

Kaya, S. & Kıyılı, R. (2009). Antakya'da Ortaçağ'da meydana gelen doğal afet ve salgın hastalıklara bir bakış. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), s.403-418. Antakya. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19557/208448>.

Semerci, A. (2018). *Hatay ilinde tarım sektörünün yeri ve önemi*. TEAD, 2018; 4(1); 36-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/498445>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Deprem ve Risk Azaltma Genel Müdürlüğü Deprem Dairesi Başkanlığı, (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>.

T.C. Hatay Valiliği, (2023). *Tarihsel süreç içinde Hatay'da kültür ve uygarlık*. <http://hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik>.

T.C. İçişleri Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2023). *06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (mw: 7.7 – mw: 7.6) Depremleri Raporu*. <https://deprem.afad.gov.tr/earthquake-reports>.

Yüksel, Ş. (2021). Mekansal süreklilik bağlamında tarihsel katmanların değerlendirilmesi: Antakya kenti örneği. *Kent Akademisi*, 14(2), s.361-373.